

Universiteit
Leiden

The Netherlands

**Hoe te leven: klassiek of modern? Aristoteles en Hobbes
vergeleken: een filosofische vergelijking tussen het
klassieke en het moderne mens-, wereld- en
samenlevingsbeeld**

Külcü, H.

Citation

Külcü, H. (2024, May 29). *Hoe te leven: klassiek of modern? Aristoteles en Hobbes vergeleken: een filosofische vergelijking tussen het klassieke en het moderne mens-, wereld- en samenlevingsbeeld*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3755736>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3755736>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Verantwoording

Wat betreft de historie van de Griekse teksten is het van belang op te merken dat de eerste uitgave van de werken van Aristoteles teruggaat op Andronicus van Rhodos tussen 40 en 20 V.Chr., die zelf nogal redigerend heeft ingegrepen onder andere door verschillende teksten uit verschillende fases van Aristoteles samen te binden om een systematische eenheid te creëren. De indelingen van de Griekse teksten zoals ze aan ons zijn overgeleverd zijn dus niet van Aristoteles zelf. Als we dan meer naar onze tijd gaan is het van belang te vermelden dat in de 19^e eeuw de befaamde Bekker editie is uitgegeven. Alle gebruikte Griekse teksten van Aristoteles verwijzen naar de randnummering van Bekker. Voor *de Anima* hebben wij gebruik gemaakt van de vertaling van Ben Schomakers, waarin de Griekse tekst parallel naast de vertaling is opgenomen. Die gebruikte Griekse tekst gaat terug op de Oxford classical Texts, uitgegeven door Ross. Voor de *Ethica Nicomachea* is gekeken naar twee Nederlandse vertalingen, die van Damon en die van de Historische Uitgeverij. De Damon versie heeft de Griekse tekst eveneens naast de vertaling staan. Die Griekse tekst daaruit gaat terug op de versie van Susemihl, de door O. Apelt bewerkte druk uit 1912. De vertaling van de Historische Uitgeverij is op grond van de tekstuitgave van Bywater. Ook de Griekse tekst die ik zelf ernaast heb gehouden vanuit het Perseus Project gaat terug op de tekstuitgave van Bywater. De *Politica* vertaling van de Historische Uitgeverij is gebaseerd op de tekst uitgave van Dreizehnter. Voor de *Metaphysica* is ook gebruik gemaakt van een vertaling van Ben Schomakers uitgegeven door Klement. De Griekse tekst die daarvoor als grondslag heeft gediend is de versie van Ross.

Voor de Nederlandse vertalingen van de *Leviathan* heb ik vooral gebruik gemaakt van de vertaling van Wessel Krul uit 2010. Hij heeft zich gebaseerd op de Engelse Pelican-editie van de *Leviathan* uit 1968 van C.B. Macpherson. De margenummeringen verwijzen echter naar de oorspronkelijke editie van de *Leviathan* uit 1651. Ik heb de Engelse en de Latijnse kritische versie van de *Leviathan* er steeds naast gehouden. Er is in 2012 namelijk een toonaangevende kritische Clarendon Editie in drie volumes uitgebracht onder leiding van Noel Malcolm. Hierin zijn de Engelse en de Latijnse tekst, beide van de hand van Hobbes zelf, parallel opgenomen. Het voordeel hiervan is dat de wijzigingen en aanvullingen die Hobbes zelf heeft aangebracht in de Latijnse versie, die hij later maakte dan de Engelse, ook goed te zien zijn. In deze kritische editie zijn alle oudere manuscripten en boekuitgaven uitgebreid en kritisch tegen het licht gehouden. De Engelse tekst hierin gaat terug op wat men de *Head edition* (1651) noemt. De Latijnse tekst gaat terug op de versie in de *Opera philosophica* uit 1688. Voor een uitgebreide verantwoording hieromtrent verwijs ik naar volume I van de Clarendon editie.

Bibliografie

Primaire bronnen

Al-Ghazali

Al-Ghazali, *The Alchemy of Happiness*, vertaald door Claud Field, Lightning Souce: Milton Keynes 2011

Aristoteles

Aristoteles, *Over de ziel*, vertaald ingeleid en van aantekeningen voorzien door Ben Schomakers, Klement / Pelckmans: Zoetermeer 2013

Aristoteles

Aristoteles, *Metafysica*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Ben Schomakers, Klement: Utrecht 2018

Aristoteles

Aristoteles, *Metafysica*, bezorgd en vertaald door Ben Schomakers, Damon: Budel 2005

Aristoteles

Aristoteles, *Beweging bij dieren*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Rein Ferwarda, Historische Uitgeverij: Groningen 2000

Aristoteles

Aristoteles, *Ethica Nicomachea*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Charles Hupperts en Bartel Poortman, Damon: Budel 2005

Aristotle

Aristotle, *The Nicomachean Ethics*, deel XIX van de Loeb classical library, vertaald door H. Rackham, Harvard University Press: London 2003

Aristoteles

Aristoteles, *Ethica Nicomachea*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Christine Pannier en Jean Verhaeghe, Historische Uitgeverij: Groningen 1999

Aristoteles

Aristoteles, *Retorica*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Marc Huys, Historische Uitgeverij: Groningen 1999

Aristoteles

Aristoteles, *Protrepticus or Exhortation to Philosophy*, vertaald en van aantekeningen voorzien door D.S. Hutchinson en Monte Ransome Johnson, (versie van 2 september 2017) 2017 <http://www.protrepticus.info/protr2017x20.pdf>

Averroes (Ibn Rushd),

Averroes (Ibn Rushd), *Long Commentary on the De Anima of Aristotle*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Richard C. Taylor en Therese-Anne Druart, Yale University Press: New Haven & London 2009

Hartmann 1949

Hartmann, *Neue Wege der Ontologie*, W. Kohlhammer Verlag: Stuttgart 1949

Heidegger 1999

Heidegger, *De vraag naar de techniek*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Christine Pannier en Jean Verhaeghe, Historische Uitgeverij: Groningen 1999

Hobbes

Hobbes, *Leviathan*, The Clarendon Edition of the works of Thomas Hobbes 3 volumes, edited by Noel Malcolm, Clarendon Press: Oxford 2012

Hobbes

Hobbes, *Leviathan*, vertaling, annotaties en nawoord door Wessel Krul, Boom: Amsterdam 2010

Hobbes

Hobbes, *Man (De Homine)* translated by Charles T. Wood, in (ed. Bernard Gert) *Man and Citizen (De Homine and De Cive)*, Hackett Publishing Company: Indianapolis/Cambridge 1991

Hobbes

Hobbes, *Six Lessons to the Professors of Mathematics*, in *The English Works of Thomas Hobbes*, 11 volumes, William Molesworth (ed.), London: John Bohn. <https://archive.org/details/englishworksthobbbgoog/page/n10>

Hobbes

Hobbes, *De Corpore*, in *The English Works of Thomas Hobbes*, 11 volumes, William Molesworth (ed.), London: John Bohn. <https://archive.org/details/englishworksthobbbgoog/page/n12>

Mackie 1977

Mackie, *Ethics: inventing right and wrong*, London: Penguin Books: 1977

Plotinus

Plotinus, *Enneaden*, vertaald en ingeleid door Rein Ferwarda, Uitgeverij Ambo, Atheneum-Polak & Van Gennep: Amsterdam 1984

Secundaire bronnen

Boeken

Ackrill 1994

Ackrill, *Aristoteles*, vertaald door Van der Blij en Van der Eijk, Historische Uitgeverij 1994

Aubrey 2017

Aubrey, *Aubrey's Brief Lives: omnibus Edition*, Langley Press, 2017

Burckhardt Titus 2016

Burckhardt, Titus, *Sacrale Kunst Wereldwijd*, vertaald door Paul Boersma, Milinda Uitgevers, 2016 (1e druk origineel 1955)

Leezenberg en De Vries 2005,

Leezenberg en De Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen*, Amsterdam University Press, 2005

Dumont 1970

Dumont, Louis, *Homo Hierarchicus; an Essay on the Caste System*, University of Chicago Press, 1970

Flashar 2013

Flashar, *Aristoteles Lehrer des Abendlandes*, C.H. Beck, 2013

Jaeger, Werner 1934

Jaeger, Werner, *Aristotle Fundamentals of the History of his Development*, Oxford University Press, 1967 (1e druk 1934)

Kinneging

Kinneging, *De Onzichtbare Maat, archeologie van goed en kwaad*, Prometheus: 2020

Loux, Michael J. 2006

Loux, Michael J., *Metaphysics a contemporary introduction*, Routledge: New York & London 2006

MacIntyre 1988

MacIntyre, *Whose Justice? Which Rationality?*, Duckworth: 1988

Miller 1995

Fred D. Miller, *Nature, Justice, and Right's in Aristotle's Politics*, Clarendon Press: Oxford 1995

Nussbaum 1978

Nussbaum, *Aristotle's De Motu Animalium*, Princeton University Press: Princeton 1978

Pearson 2016

Giles Pearson, *Aristotle on Desire*, Cambridge classical studies: Cambridge University Press 2016

Penrose 2004

Roger Penrose, *The Road to Reality*, Vintage Books: New York 2004

Price 2018

Price, J.D, *The Egalitarian constitution: modern identity in three moral values*, Doctoral thesis: Leiden University 2018

Resing en Drenth 2001

Resing en Drenth, *Intelligentie: weten en meten*, Uitgeverij Nieuwezijds Amsterdam 2001

Sorell

Sorell, *The Cambridge Companion to Hobbes*, edited by Tom Sorell, Cambridge University Press: Cambridge 1996

Springborg

Springborg, *The Cambridge Companion to Hobbes's Leviathan*, edited by Patricia Springborg, Cambridge University Press: Cambridge 2007

Strauss 1963

Leo Strauss, *The Political Philosophy of Hobbes*, The University of Chicago Press: Chicago & London 1965 (1^e druk 1952)

Strauss 1965

Leo Strauss, *Natural Right and History*, The University of Chicago Press: Chicago & London 1965 (1^e druk 1953)

Strauss 1952

Leo Strauss, *Persecution and the Art of Writing*, The University of Chicago Press: Chicago & London 1980 (1^e druk 1952)

Strauss 1962

Leo Strauss, "Liberal Education and Responsibility", in *Liberalism Ancient and Modern*, The University of Chicago Press: Chicago 1995 (1^e druk 1962)

Taylor, Charles 2004

Charles Taylor, *Modern Social Imaginaries*, Duke University press: Durham and London 2004

Taylor, Charles 2004

Charles Taylor, *A Secular Age*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 2007

Tönnies 1887

Tönnies, *Gemeinschaft Und Gesellschaft*, Fues's Verlag, Leipzig, 1887

Tönnies 1887

Tönnies, *Community and Society*, translated by C.P. Loomis, Mockingbird Press, 2020

Weber, Max 1968

Weber, "Die "Objektivität" sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis", in Winkelmann, ed., *Methodologische Schriften*, Studienausgabe, Frankfurt am Main, 1968, p. 1-64

Welsch,

Welsch, *Der Philosoph, Die Gedankenwelt des Aristoteles*, Wilhelm Fink 2012

Zagorin 2010

Zagorin, *Hobbes and the Law of Nature*, Princeton University Press, 2010

Artikelen

Stephen R. Leighton, "Aristotle and the Emotions ource", *Phronesis*, Vol. 27, No. 2 (1982), pp. 144-174 Published by: Brill

Balaguer, Mark, 2016

Balaguer, Mark, "Platonism in Metaphysics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* <https://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/platonism/>

Brown, Nesse, Vinokur, & Smith, 2003

Brown, Nesse, Vinokur, & Smith, 2003, "Providing social support may be more beneficial than receiving it: Results from a prospective study of mortality", *Psychological Science*, (Vol. 14) no. 4, 2003, p. 320-327

Deary 2013

Ian. J Deary, "Intelligence", *Current Biology*, (Vol. 23) No. 16 (2013), p. 673-676

Diener & Seligman, "Very Happy People", *Psychological Science*, (Vol. 13) no. 1, 2002

Holt-Lunstad, Smith, Baker, Harris & Stephenson 2015

Holt-Lunstad, Smith, Baker, Harris & Stephenson, "Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: a meta-analytic review", *Perspectives on psychological science*, (Vol. 10) No. 2 (2015), p. 227-237

Hutchins 1952

Robert Maynard Hutchins, "The Great Conversation", in de tweede editie van *the Great Books of the Western World*, 1952 , p. 46-73 https://web.archive.org/web/20141122210931/http://www.britannica.com/blogs/wp-content/pdf/The_Great_Conversation.pdf

Leighton 1982

Stephen R. Leighton, "Aristotle and the emotions", *Phronesis*, (Vol. 27) no. 2, 1982, p. 144-174

McKeon 1946

Richard McKeon, "Aristotle's Conception of Language and the Arts of Language", *Classical Philology*, (Vol. 41) no. 4, 1946, p. 193-206

Miller 2021

Miller, Alexander, "Realism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/realism/>

Penninx, Van Tilburg, Kriegsman, Deeg, Boeke & van Eijk 1997

Penninx, Van Tilburg, Kriegsman, Deeg, Boeke & van Eijk, "Effects of social support and personal coping resources on mortality in older age: The Longitudinal Aging Study Amsterdam", *American journal of epidemiology*, (Vol. 46) no. 6, 1997, p. 510-519.

Rodriguez-Pereyra, Gonzalo, 2019

Rodriguez-Pereyra, "Nominalism in Metaphysics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/nominalism-metaphysics/>

Rohrer, Richter, Brümmer, Wagner, & Schmukle 2018

Rohrer, Richter, Brümmer, Wagner, & Schmukle, "Successfully striving for happiness: Socially engaged pursuits predict increases in life satisfaction", *Psychological Science*, (Vol. 29) no. 8, 2018, p. 1291-1298

Spassov 1998

Spassov, "Biological teleology in contemporary science", *The Paideia Archive, Twentieth World Congress of Philosophy* (Vol. 37), 1998, p. 309-316

Stillman, Baumeister, Lambert, Crescioni, DeWall, & Fincham 2009

Stillman, Baumeister, Lambert, Crescioni, DeWall, & Fincham, "Alone and without purpose: Life loses meaning following social exclusion", *Journal of Experimental Social Psychology*, (Vol. 45) no. 4, 2009, p. 686-694

Strauss 1938

Strauss, "On The Study Of Classical Political Philosophy", 1938

<https://archive.org/details/leo-strauss-on-the-study-of-classical-pol-philosophy-1938>

Strauss 1963

Strauss, "The Crisis of Our Time", 1963

<https://www.scribd.com/document/511401997/Leo-Strauss-the-Crisis-of-Our-Time-1963>

Strauss 1954

Strauss, "On a Forgotten Kind of Writing", *Chicago Review*, (Vol. 8) no. 1. 1954, p. 64-75; Later opgenomen in: Leo Strauss, "On a Forgotten Kind of Writing", in *What is Political Philosophy*, The University of Chicago Press: Chicago 1988 (1^e druk 1959)

Strauss 1959

Strauss, "What is Liberal Education", 1959, An Address Delivered at the Tenth Annual Graduation Exercises of the Basic Program of Liberal Education for Adults June 6, 1959 <http://www.ditext.com/strauss/liberal.html>; Later opgenomen in: Leo Strauss, "What is Liberal Education", in *Liberalism Ancient and Modern*, The University of Chicago Press: Chicago 1995 (1^e druk 1968)

Taylor 2008

Taylor, "Aristotle on the Practical Intellect", in *Pleasure, Mind and Soul*, Oxford University Press: Oxford 2008